

*Д. В. СТЕПАНОВ, докторант МАУП
(ТОВ "Укрлан", м. Київ)*

РОЗВИТОК РЕГІОНІВ ЯК ПОКАЗНИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2001, вип. 2, с. 24–27

Однією з актуальних проблем на шляху економічних перетворень є розвиток та здійснення ефективних змін у структурі економіки регіонів України. Структура регіональної економіки, що дісталася у спадок від радянських часів, з її орієнтацією на економічні зв'язки в межах господарського комплексу СРСР виявилася малоефективною при формуванні ринкових відносин у межах незалежної Української держави. Це призвело до різкого зниження обсягів товаровиробництва в усіх галузях економіки регіонів України, особливо там, де зосереджений найбільший військово-промисловий потенціал. Це території промислового Донбасу та Придніпров'я, а також великих міст Києва, Харкова, Одеси, Львова та ін. [4, с. 130].

Останніми роками дедалі частіше ставляться проблеми комплексного, раціонального розвитку територій, регіонального управління.

Наразі актуальним є дослідження ступеня збалансованості розвитку регіону. Під збалансованістю, зокрема, розуміють пропорційність, узгодженість різних складників розвитку та функціонування економіки, соціальної та природоохоронної сфери певного регіону.

Зі зміною відносин власності постає потреба також у територіальній реструктуризації економіки. Дуже важливо, щоб ці перетворення відбувались у взаємозв'язку. Нині про реструктуризацію окремих підприємств твердять без урахування їх економічних відносин з іншими підприємствами певного регіону, що зможе спричинитися до малоефективного їх функціонування.

Процес реструктуризації економіки регіонів потребує здійснення комплексу загальнодержавних, міжрегіональних і регіональних заходів, пов'язаних із залученням величезних коштів.

Залежно від обсягів інвестування заходів реструктуризації розрізняють чотири групи регіонів:

- до 2 млрд дол. (області Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Рівненська, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька);
- 2–5 млрд дол. (Автономна Республіка Крим, області Вінницька, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька);
- 5–10 млрд дол. (області Запорізька, Луганська, Харківська);
- 10–15 млрд дол. (області Дніпропетровська, Донецька).

Загалом по Україні для реструктуризації економіки її регіонів необхідно залучити понад 120 млрд дол., або близько 600 млрд грн. [4, с. 131].

Однією з привабливих можливостей внутрішніх інвестицій виглядає страхова справа. Однак і її розвиток як підгалузі економіки не обминули загальні процеси. В Україні розвиток страхового ринку відбувається дуже нерівномірно, що зумовлено кількома причинами. Основною з них можна вважати розвиток виробництва в окремій області, чисельність населення в регіоні і чисельність працездатного населення. Розглядаючи страхування як окрему підгалузь господарства, не можна уявити її розвиток у

відриві від усього господарства. Тільки в нерозривному зв'язку з виробництвом, сільським господарством та іншими галузями можна виявити принципи і шляхи розвитку страхування як складової ринку.

Таблиця 1

Розподіл страхового портфеля за регіонами України

Місто, регіон	Частка в загальному обсязі страхового портфеля, %		
	1996 р.	1997 р.	1998 р.
Вінниця	0,11	0,32	0,25
Луцьк	0,01	0,03	0,05
Дніпропетровськ	8,13	6,46	4,30
Донецьк	8,85	8,39	5,71
Житомир	0,06	0,05	0,03
Ужгород	0,49	0,47	0,46
Запоріжжя	6,18	4,29	3,64
Івано-Франківськ	0,10	1,82	6,09
Київ	49,06	60,74	57,86
Кіровоград	0,07	0,01	0,00
Луганськ	1,22	0,95	0,43
Львів	2,19	1,73	1,46
Миколаїв	1,08	2,70	1,57
Одеса	10,97	4,29	3,53
Полтава	0,22	0,52	0,14
Рівне	0,02	0,00	0,02
Суми	0,20	0,13	0,13
Тернопіль	0,90	0,97	7,98
Харків	6,10	3,42	3,69
Хмельницький	0,13	0,02	0,01
Черкаси	0,30	0,26	0,04
Чернівці	0,02	0,03	0,00
Чернігів	0,61	0,68	0,91
Автономна Республіка Крим	2,98	1,72	1,70
РАЗОМ	100,00	100,00	100,00

Примітка. Наведено дані Укрстрахнагляду України.

Показником розвитку страхового ринку може служити кількість страхових компаній, зареєстрованих у регіоні. Наприклад, тільки в Києві їх функціонує близько 40 % загальної кількості, а в інших містах України кількість страхових компаній значно менша: у Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Одесі, Харкові, в Автономній Республіці Крим – по 5–8 %, у Вінниці, Ужгороді, Львові, Луганську, Полтаві, Тернополі, Чернігові – по 2–3 %, у Луцьку, Житомирі, Івано-Франківську, Кіровограді, Миколаєві, Рівно-

му, Сумах, Херсоні, Хмельницькому, Черкасах, Чернівцях – по 1 % і менше загальної кількості.

Розглянемо розподіл страхового портфеля у 1996–1998 рр. за регіонами (табл. 1) і порівняємо ці дані з кількістю страхових компаній у цих регіонах.

Найбільшу частку ринку мають Київ і Київська область. І хоча в 1997 р. було різке зростання збору страхових премій, вже в 1998 р. спостерігалось невелике зменшення обсягів збору премій. Одеський регіон протягом 1996–1998 рр. утрачав частку в загальному обсязі страхових премій, а Донецький, Дніпропетровський, Запорізький і Харківський регіони мають стабільну частку в зборі премій. Тернопільська і Івано-Франківська області різко збільшили збір премій у 1998 р.

Будь-який учасник страхового ринку, який здійснює активну страхову політику в регіонах, повинен визначити перспективи розвитку певного регіону. Найповніше і об'єктивне уявлення про довгострокові перспективи страхування у регіоні дає аналіз зв'язків між рівнем розвитку страхування в ньому і рівнем розвитку виробництва, споживання та інших характеристик регіону. У довгостроковій перспективі має зменшитися частка страхового ринку в таких областях: Івано-Франківській, Львівській, Ровенській, Сумській, Херсонській, Хмельницькій, Чернігівській та Автономній Республіці Крим. Водночас планується збільшення частки страхового ринку у Вінницькій, Волинській, Закарпатській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Тернопільській та Харківській областях. Можна припустити, що у майбутньому активність страховиків буде перетікати з регіонів першої групи в регіони другої. Однак не можна не враховувати ще окремі промислові області. Нині тут триває загальне зниження обсягів виробництва і про зростання промислового виробництва ще не йдеться, однак такі області не слід розглядати як неперспективні. Тут треба зважати на те, що промисловий розвиток цих регіонів відбувається повільнішими темпами порівняно з іншими регіонами. До таких промислових регіонів належать Дніпропетровська, Донецька і Луганська області.

Розглянемо індекси виготовлення промислової продукції за регіонами у порівнянних цінах (табл. 2).

З аналізу даних табл. 2 видно, що індекси виготовлення продукції промисловості вищі в тих областях, де діяльність страховиків більш висока і частка цих регіонів у страховому портфелі

більша, ніж в інших регіонах. Деяке виключення становить Київський регіон, однак це пояснюється тим, що окремі київські страховики працюють також в інших регіонах.

Таблиця 2

Індекси виготовлення продукції промисловості за регіонами, %

Регіон, область	1990 р. = 100 %				
	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1998 р. до 1997 р.
Україна	52	50	50	49	99
Автономна Республіка Крим	52	46	41	41	102
Вінницька	64	49	49	51	105
Волинська	34	29	29	31	106
Дніпропетровська	44	43	42	41	97
Донецька	49	46	47	44	93
Житомирська	46	36	32	32	100
Закарпатська	38	30	32	38	121
Запорізька	74	77	79	81	102
Івано-Франківська	68	48	49	48	97
Київська	64	57	51	54	106
Кіровоградська	49	36	29	30	104
Луганська	38	34	35	33	94
Львівська	40	31	29	27	93
Миколаївська	78	70	70	73	104
Одеська	83	73	64	86	133
Полтавська	56	52	46	48	104
Рівненська	51	52	50	48	97
Сумська	45	40	40	39	96
Тернопільська	46	48	41	43	104
Харківська	44	36	39	40	103
Херсонська	51	37	40	39	98
Хмельницька	60	54	55	49	89
Черкаська	61	52	50	50	100
Чернівецька	44	41	40	40	100
Чернігівська	47	42	39	37	96
м. Київ	60	52	64	67	106

Примітка. Наведено дані Держкомстату України [1].

Порівнюючи кількість страховиків та індекси виготовлення продукції промисловості, бачимо однакову тенденцію: що вище індекс, то більше страхових компаній. Винятки становлять лише ті регіони, де багато підприємств важкої промис-

ловості, які дуже повільно виходять із кризового стану.

У системі регулювання інвестиційної діяльності важливу роль відіграє економічний механізм, який обов'язково охоплює комплекс законодавчих та нормотворчих заходів: пільгове оподаткування інвесторів; сприятливий експортно-імпорتنний режим функціонування об'єктів інвестування; задовільні ставки кредитування; можливість безперешкодної репатріації матеріальних і фінансових ресурсів тощо. У програмах реструктуризації регіональної економіки чільне місце мають посісти пропозиції щодо створення організаційно-правових форм здійснення інвестиційної регіональної політики. Реалізовувати інвестиційні програми можуть акціонерні товариства різної форми, що створюються на певній території. Органи місцевої влади повинні брати активну участь у складанні, обговоренні та затвердженні регіональних програм реструктуризації. Завдання та заходи, що передбачені цими програмами, повинні доводитися до територіальних акціонерних товариств і виконуватися ними в обсягах наданих інвестицій.

Тому страхування треба розглядати як складову інвестиційного процесу в колі питань нагромадження коштів, необхідних для сплати страхових відшкодувань і статутних фондів. Страхова діяльність визначається в Україні як виключна діяльність і регламентується Законом України "Про страхування" від 7 березня 1996 р. № 86/96-ВР. "Предметом безпосередньої діяльності страховика можуть бути лише страхування, перестрахування і діяльність, пов'язана з розміщенням страхових резервів та їх управлінням", – зазначається в Законі. Діяльність, пов'язана з розміщенням та управлінням страховими резервами, і є інвестиційною діяльністю.

В Україні на сучасному етапі розвитку економіки необхідною умовою ефективності інвестиційної діяльності є відродження фінансово-кредитного та інвестиційного ринків регіонів. Економічного посилення та активності інвестиційної діяльності можна досягти тільки шляхом створення ринку капіталів. Одним із суб'єктів ринку капіталу (поряд з банками) повинні бути страховики. Розвиток страхової справи має спрямовуватися на розв'язання проблеми інвестицій.

Література

1. *Статистичний щорічник України за 1998 рік / Держкомстат України; за ред. О. Осауленка.* — К.: Техніка, 1999. — 576 с.
2. *Степанов Д. В.* Страховий ринок України: 1995–1998 рр. // *Фінансові послуги.* — 2000. — № 1–2. — С. 17–19.
3. *Степанов Д. В., Федоренко В. Г.* Страхування як складова частина інвестиційного процесу // *Економіка України.* — 2000. — № 12. — С. 80–82.
4. *Тимчук М. Ф.* Інвестиційна політика реструктуризації економіки регіонів // *Проблеми інвестиційного менеджмента в Україні: Сб. науч. тр.* — Прилож. к журн. "Персонал". — 2000. — № 2 (7). — С. 130–132.